

TFA2007.505

Hvornår gælder de nye begunstigelsesregler?

Den 1. januar 2008 træder der nye regler om begunstigelsesindsættelse i forsikrings- og pensionsaftaler i kraft. I artiklen rejses der spørgsmål, om lovens overgangsbestemmelser er hensigtsmæssige, og om de er koordinerede med den nuværende kontraktpraksis i institutterne. Forfatterne peger på, at der skal udvises ekstra omhu i forbindelse med overførsel af pensionsaftaler til et andet pensionsinstitut, ved indgåelse af nye/ændring af aftaler med bestående kunder, samt ved udbetaling af midlerne, hvor begunstigelsesindsættelsen er sket før den 1. januar 2008.

Af professor Lennart Lyng Andersen og ph.d.-studerende Lisbeth Faurdal, Center for kreditret og kapitalmarkedsret

1. Problemstillingen

I forbindelse med gennemførelsen af lov nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af forsikringsaftaleloven og forskellige andre love (i særlig grad lov om visse civile retlige forhold m.v. ved pensionsopsparring i pengeinstitutter) er der grund til at pege på, at man af overgangsreglerne ikke kan se, om der har været tænkt på kontraktpraksis i forsikrings-selskaberne og pengeinstitutterne. Koncipistens bekymring har i stedet været, om den nye udformning af nogle ganske centrale bestemmelser, der berører pengemæssige spørgsmål og derfor burde interessere store dele af kundekredsen, har karakter af ekspropriation og derfor ikke bør have tilbagevirkende kraft.

Vort ærinde er derfor i første række at pege på disse spørgsmål, herunder navnlig at der fra den 1. januar 2008 er nøje sammenhæng mellem et pensionsinstituts håndtering af »andre begæring« fra en kunde (f. eks. om øget indskud på en pensionsordning) og overgangsreglerne. Under 2-3 gennemgår vi forarbejderne og justitsministerens svar på et Folketingsspørgsmål. Afsnit 4 indeholder vore kommentarer til situationen. Endelig peger vi i afsnit 5 på, at den orientering fra brancheorganisationer m.v., der har fundet sted efter lovens gennemførelse, ikke forekommer dækkende eller hensigtsmæssig.

2. Regelsættet med hensyn til ikrafttræden og overgang

2007-lovens § 9 bestemmer, at loven træder i kraft den 1. januar 2008. Herefter fastsætter § 10 følgende:

»Stk. 1. Lov om forsikringsaftaler § 102, stk. 3, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 1, lov om forsikringsaftaler § 104, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 3, lov om visse civile retlige forhold mv. ved pensionsopsparring i pengeinstitutter § 2, stk. 3, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 1, og lov om visse civile retlige forhold mv. i pengeinstitutter § 4, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 3, finder ikke anvendelse på en begunstigelsesindsættelse, der er foretaget før lovens ikrafttræden, hvis

- 1) indsættelsen er uigenkaldelig, eller
- 2) den begunstigede er forsikringstagerens eller kontohaverens tvangsarving.

Stk. 2. Lov om forsikringsaftaler § 105 a og § 105 b, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 5, og lov om visse civile retlige forhold mv. ved pensionsopsparring i pengeinstitutter § 5 a og § 5 b, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 5, finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter lovens ikrafttræden.

....« (§ 10, stk. 3-4, vedrører andre love, vor bem.)

I bemærkningerne(1) til § 9 hedder det, at

»Bestemmelsen indebærer, at indsættelse af en begunstiget og tilbagekaldelse heraf, der foretages efter lovens ikrafttræden, skal ske i overensstemmelse med forsikringsaftalelovens § 102, stk. 1 og 2, som affattet ved denne lovs § 1, nr. 1, og pensionsopsparringslovens § 2, stk. 1 og 2, som affattet ved denne lovs § 2, nr. 1. Bestemmelserne svarer med sproglige moderniseringer til gældende ret. ...

Herudover indebærer ikrafttrædelsesbestemmelsen, at § 1, nr. 4 (forsikringsaftalelovens § 105), og § 2, nr. 4 (pensionsopsparringslovens § 5), efter lovens ikrafttræden skal finde anvendelse på fortolkning af begunstigelsesklausuler,

uanset hvornår indsættelsen er foretaget. § 1, nr. 4, svarer med sproglige moderniseringer til den gældende forsikringsaftalelovs § 105, stk. 1-4, og § 2, nr. 4, svarer med sproglige moderniseringer til den gældende pensionsopsparringslovs § 5, stk. 1-4.«

I bemærkningerne til § 10 hedder det bl.a., at

»Stk. 1 indebærer, at ...

Begrundelsen for disse ikrafttrædelsesbestemmelser er, at den begunstigede kan have ydet betaling for opnåelsen af en uigenkaldelig begunstigelse, og at den begunstigede derfor kan have fået en berettiget forventning om at få forsikringssummen udbetalt ved forsikringsbegivenhedens indtræden. En regulering efter forslaget til forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparringslovens § 4 ville i denne situation formentlig indebære et indgreb i velerhvervede rettigheder. Tilsvarende gør sig gældende i den situation, hvor en tvangsarving før lovens ikrafttræden er blevet indsat som begunstiget, fordi en sådan indsættelse efter de gældende bestemmelser i forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2, og pensionsopsparringslovens § 4, stk. 2, ikke kan reguleres.

Det kan i visse tilfælde give anledning til tvivl, om en begunstigelsesindsættelse er omfattet af den gamle eller den nye regel. Hvis f.eks. »min ægtefælle« er indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, som forsikringstageren levede sammen med på dødstidspunktet, der er indsat. Hvis ægteskabet først er indgået efter de nye regler ikrafttræden, jf. § 3, f.eks. fordi forsikringstageren er blevet skilt fra sin tidligere ægtefælle, der gav anledning til indsættelsen, vil ægtefællen være omfattet af den nye regel i § 104, også selvom der ikke fra forsikringstagerens side har været behov for at foretage noget i forhold til selskabet.

Hvis forsikringstageren på indsættelsestidspunktet er gift, får et barn og senere bliver skilt, vil barnet blive »nærmeste pårørende«. Hvis barnets status som »nærmeste pårørende« er opnået efter lovens ikrafttræden, skal de nye regler anvendes. I modsat fald skal de hidtidige regler anvendes.

Når der ikke kan ske regulering efter de nye reguleringsregler, tjener de foreslåede underretningsregler i forsikringsaftalelovens § 102, stk. 3, og pensionsopsparringslovens § 2, stk. 3, ikke noget formål, og det foreslås derfor, at de ikke skal finde anvendelse i samme omfang, som forslagene til forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparringslovens § 4 ikke skal anvendes.

Hvis forsikringstageren efter lovens ikrafttræden foretager ændring i en uigenkaldelig begunstigelse (med den uigenkaldeligt indsattes samtykke) eller i en begunstigelsesindsættelse af en tvangsarving foretaget før lovens ikrafttræden, finder lovens regler anvendelse på den ændrede begunstigelse.

I alle andre tilfælde end nævnt i stk. 1 vil de nye regler i forsikringsaftalelovens § 102, stk. 3, og § 104 samt pensionsopsparringslovens § 2, stk. 3, og § 4 finde anvendelse, dvs. i tilfælde, hvor begunstigelsen ikke er uigenkaldelig, og i tilfælde, hvor den begunstigede ikke er tvangsarving. Begrundelsen herfor er, at den nye udformning af reguleringsreglen i forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparringslovens § 4 er mindre byrdefuld for en begunstiget end den gældende bestemmelse. De gældende bestemmelser fastslår således, at forsikringssummen efter anmodning skal indgå ved beregningen af tvangsarv og boslod, hvorimod de nye bestemmelser indebærer, at der alene skal ske regulering efter en vurdering af, om begunstigelsen må anses for urimelig. Lige-

som efter den gældende regel kan reguleringsbeløbet maksimalt udgøre, hvad der ville være tilfaldet den pågældende som boslod og tvangsarv.

Stk. 2 indebærer, at udvidelsen af definitionen af nærmeste pårørende i forslagene til forsikringsaftalelovens §§ 105 a og 105 b samt pensionsopsparingslovens §§ 5 a og 5 b til også at omfatte visse grupper af ugifte samlevende alene finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter lovens ikrafttræden. Baggrunden herfor er, at en ugift person i et fast samlivsforhold, som har et barn f.eks. fra et tidligere ægteskab, må antages som hovedregel at gå ud fra, at barnet er »nærmeste pårørende«. Ønskes en tidligere begunstigelsesindsættelse efter standardklausulen »nærmeste pårørende« ændret, således at den med sikkerhed omfatter samleveren, må dette meddeles til forsikrings-selskabet eller pengeinstituttet i overensstemmelse med forsikringsaftalelovens § 102 eller pensionsopsparingslovens § 2.

En indsættelse af en begunstiget må anses for foretaget på det tidspunkt, hvor meddelelsen om indsættelsen er kommet frem til selskabet eller pengeinstituttet.«

3. Behandlingen i Folketinget

Under Folketingets behandling af lovforslaget blev branchen opmærksom på, at der kunne være overset et problem af i hvert fald stor praktisk - men også principiel - betydning, særligt når man tager i betragtning, at såvel forsikrings-selskaber som banker har fastholdt, at kunderne rådgives intensivt om konsekvenserne af en begunstigelsesindsættelse. Forsikring & Pension skrev derfor til Folketingets retsudvalg den 25. maj 2007 (L 101 - Bilag 12) - d.v.s. klokken 5 minutter i tolv - og anførte bl.a.:

»Som nævnt er retstilstanden med den nye lov ikke klar for eksisterende ordninger, der overføres til en ny ordning efter lovens ikrafttræden. I medfør af lovforslagets § 10, stk. 2, fremgår det, at forslaget til forsikringsaftalelovens § 104, kun finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der er foretaget efter lovens ikrafttræden. Forsikring & Pension fortolker denne overgangsbestemmelse således, at det afgørende for om de nye regler finder anvendelse er, hvornår forsikringstageren oprindeligt har indgået aftale eller truffet beslutning om (og meddelt dette til pensionsinstituttet) indsættelse af en uigenkaldeligt begunstiget.

Det må således være uden betydning, om en ordning efterfølgende ændres, overføres til andet pensionsinstitut el. lign. Er den uigenkaldeligt begunstigede indsat inden 1. januar 2008 og overføres pensionsordningen efter denne dato, bør den uigenkaldeligt begunstigede fortsat være underlagt reglerne i den eksisterende forsikringsaftalelov ...

I modsat fald vil en forsikringstager, der har indsat en uigenkaldeligt begunstiget før den 1. januar 2008, kunne risikere at blive forhindret i at overføre sin ordning til et andet pensionsinstitut, idet forsikringstageren ikke ensidigt kan indskrænke den uigenkaldeligt begunstigedes ret, jf. forsikringsaftalelovens § 108. ...

...(I den sidste del af brevet henviser Forsikring & Pension til et andet verberende lovforslag, se ndf. under afsnit 4).«

Efter høring udtalte Justitsministeriet den 31. maj 2007 bl.a. følgende (L 101 - svar på Spørgsmål 6):

»I henvendelsen anfører Forsikring & Pension, at det er uklart, om en uigenkaldeligt indsættelse af en begunstiget, der er foretaget før lovens ikrafttræden, bliver omfattet af de nye regler om indsigelser mod begunstigelsesindsættelser i forsikringsaftalelovens § 104 (lovforslagets § 1, nr. 3), hvis ordningen ændres eller overføres til et andet pensionsinstitut eller lignende efter ikrafttrædelsen af de nye regler.

Efter den gældende forsikringsaftalelovs § 104 kan en ægtefælle eller en livsarving ikke gøre indsigelse mod, at en forsikringssum udbetales til en person, der er enten forsikringstagerens tvangsarving eller indsat som uigenkaldeligt begunstiget i ordningen.

Med lovforslagets udformning af forsikringsaftalelovens § 104 (lovforslagets § 1, nr. 3) bliver det muligt for ægtefællen og livsarvingerne at gøre indsigelse mod udbetalingen af en forsikringssum også i de tilfælde, hvor en begunstigelses-

indsættelse er sket til fordel for en livsarving, eller hvor begunstigelsesindsættelsen er uigenkaldeligt.

Det følger imidlertid af den særlige ikrafttrædelsesregel i lovforslagets § 10, stk. 1, at de nye regler om begunstigelsesindsættelser ikke finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der er foretaget før lovens ikrafttræden, hvis indsættelsen er uigenkaldeligt, eller den begunstigede er forsikringstagerens eller kontohaverens tvangsarving. Der kan således fortsat ikke gøres indsigelse mod sådanne indsættelser.

Det følger af forsikringsaftalelovens § 108, stk. 2, at en forsikringstager, der har foretaget en uigenkaldeligt begunstigelsesindsættelse, også anses for at have fraskrevet sig retten til uden den begunstigedes samtykke at råde således over forsikringen, at den begunstigedes ret derved indskrænkes eller forspildes.

Efter Justitsministeriets opfattelse indebærer denne bestemmelse sammenholdt med ikrafttrædelsesbestemmelsen i lovforslagets § 10, stk. 1, at en ændring af ordningen eller en overførsel til et andet pensionsinstitut, der kan ske uden den begunstigedes samtykke, ikke vil være omfattet af de nye regler. Der er således ikke tale om en ny begunstigelsesindsættelse i disse tilfælde.«

4. Vore bemærkninger

4.1. For at det ikke skal blive for kryptisk, nævner vi følgende om de nye regler:

1) Der er tale om to love, men reglerne (og ændringerne i 2007) er parallelle, således at § 102 i den ene lov er § 2 i den anden lov o.s.v. Materien vedrører dels *lov om forsikringsaftaler* (§§ 102 ff), der stammer fra 1930, og dels *lov om visse civile retlige forhold ved pensionsopsparing i pengeinstitutter* (§§ 2 ff), der stammer fra 1996.

2) Begunstigelsesinstituttet ændres grundlæggende ved 2007-loven:

I dag behandles en pensionsformue som udgangspunkt som al anden formue ved ejerens død - midlerne indgår i dødsboet - medmindre forsikringstageren/kontohaveren (kunden) har bestemt, at en eller flere personer skal have udbetalt midlerne som begunstiget. Efter de nye regler udbetales pensionsformuen til »nærmeste pårørende«, medmindre kunden har indsat en begunstiget. Lovændringen medfører, at det ikke længere er nødvendigt at aftale med pensionskunden, at »nærmeste pårørende« skal have udbetalt midlerne - det »ordner« loven. Kunden skal ikke længere skrive under på det, hvilket de efter retspraksis hidtil har skullet. Det behøver ikke engang at fremgå af de generelle forsikringsbetingelser.

Pensionsformuer behandles således efter de nye regler som udgangspunkt ikke som al anden formue i et dødsbo. Det er vanskeligt at se holdbare argumenter for, hvorfor »nærmeste pårørende« skal have midlerne, hvis kunden ikke har taget stilling til begunstigelses-spørgsmålet. Vor holdning er funderet dels i principielle overvejelser - det enkle synspunkt, at kunden (og ikke en branche) skal have mulighed for at bestemme, hvem der skal have midlerne - dels i at fortolkningen af »nærmeste pårørende« efter vore undersøgelser(2) ikke svarer til, hvad hovedparten af befolkningen forventer. Det fremgår desuden af forarbejderne til § 10, stk. 2, citeret fuldt ud ovenfor i afsnit 3, at: »... en ugift person i et fast samlivsforhold, som har et barn f.eks. fra et tidligere ægteskab, må antages som hovedregel at gå ud fra, at barnet er »nærmeste pårørende ...« Den vedtagne § 105 a har et andet indhold. Endelig må det antages, at pensionsinstitutternes informationsniveau og rådgivning om begunstigelse i hvert fald ikke bliver bedre af, at loven i en række tilfælde træffer valget, hvor det burde være kundens.

3) Der indføres en ny underrettningsregel, hvorefter pensionsinstituttet ved kundens død skal underrette skifteretten om begunstigelsen samt pensionskapitalens størrelse. Skifteretten underretter derefter evt. tvangsarvinger om begunstigelsen og orienterer dem om muligheden for indsigelse.

4) Indsigelsesreglerne ændres fra at være objektive beregningsregler(3) til at være skønsregler, hvor tvangsarvinger, der ønsker at gøre indsigelse, skal anlægge sag ved skifteretten, og hvor skifteretten skal afgøre, om en begunstigelse må anses for urimelig. Desuden vil

tvangsarvinger i modsætning til i dag kunne gøre indsigelse mod andre tvangsarvinger, som er begunstigede, og indsigelsesreglerne er udvidet til at omfatte tilfælde, hvor begunstigelsen er gjort uigenkaldelig. Som det ses, er det navnlig disse to forhold, overgangsreglernes koncipist har haft øje for.

5) Endelig ændres fortolkningen af »nærmeste pårørende« til, at samlevende indgår på linie med ægtefæller, (kun hvis samlevende har boet sammen mindre end 2 år, er de ikke omfattet). Hvis de har et fællesbarn, er de omfattet fra dag ét i samlivet. Denne fortolkningsregel ændrer ikke ved, at en samlever - som i dag - kan indsættes ved navns nævnelse.

Det er givet et fremskridt, at visse samlevende kan opnå status af »nærmeste pårørende«, modsat tidligere f.eks. U 1998.1715 V. At ændre loven, så stort set alle ugifte samlevende får udbetalt hele pensionsformuen på bekostning af pensionskundens børn er at gå for langt. Som vi tidligere har fremhævet i T:FA 2005 s. 183 ff og T:FA 2006 s. 267 ff, passer standardbegunstigelser ikke til de mange forskellige familiesammensætninger, og det harmonerer ikke med løsningen i den nye arvelov.

4.2. Det er vores udgangspunkt - også her - at

Retsregler bør være forståelige

Retsregler bør kunne forklares

Retsregler bør ikke være ensidigt dikteret af en branche.

Hertil kommer, at reglerne ikke bør have en sådan kompleksitet, at pensionsinstitutter, organisationer o.l., der skal orientere kunder og medlemmer om reglerne, ikke kan finde ud af regelsættet. Kunder og medlemmer stoler jo præsumptivt på en sådan orientering og opfatter den i en række tilfælde som direkte rådgivning.

4.3. Det relevante spørgsmål i relation til overgangsbestemmelserne i lovens § 10, stk. 1, er let at formulere: Er begunstigelsesindsættelse foretaget efter lovens ikrafttræden den 1. januar 2008? Besvares dette spørgsmål benægtende, gælder § 102, stk. 3 (§ 2, stk. 3) om skifterettens vejledningspligt eller indsigelsesreglerne i § 104 (§ 4) ikke. Dette følger af § 10, stk. 1. Det samme gælder den nye fortolkning af »nærmeste pårørende« (§§ 105a-b og §§ 5 a-b), der ifølge § 10, stk. 2, alene finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser foretaget efter 1. januar 2008.

Baggrunden for, at vejledningspligten i § 102, stk. 3, ikke gælder for »gamle« aftaler er, at vejledningspligten (udelukkende) er en konsekvens af den nye formulering af indsigelsesreglerne i § 104 (§ 4), hvor man respekterer, at de gamle regler har/kan have skabt en sådan forventning, at denne forventning bør retligt beskyttes. Som justitsministerens svar illustrerer, er uigenkaldelighedsundtagelsen den »stærkeste« på grund af § 108, stk. 2 (§ 8, stk.2), medens en forsikringstager (pensionskunde) hidtil har kunnet komme uden om indsigelser fra tvangsarvinger ved at bestemme, at begunstigelsen skulle være uigenkaldelig eller ved at begunstige en af tvangsarvingerne.

4.3.1. Spørgsmålet om, hvorvidt det er de gamle eller de nye regler, der gælder for aftaler før 1. januar 2008, giver imidlertid alligevel anledning til visse civile retlige problemer(4):

4.3.1.1. *Vi begynder med de situationer, der er omtalt i forarbejderne til loven til § 10, stk. 1 (gengivet samlet ovf.). Det hed som nævnt bl.a., at*

»Hvis f.eks. »min ægtefælle« er indsat som begunstiget, er det den ægtefælle, som forsikringstageren levede sammen med på dødstidspunktet, der er indsat. Hvis ægteskabet først er indgået efter de nye reglers ikrafttræden, jf. § 3, f.eks. fordi forsikringstageren er blevet skilt fra sin tidligere ægtefælle, der gav anledning til indsættelsen, vil ægtefællen være omfattet af den nye regel i § 104, også selvom der ikke fra forsikringstagerens side har været behov for at foretage noget i forhold til selskabet.«

Indholdet af disse bemærkninger er, at der også skal ses på forsikringstagerens civilstand på begunstigelsestidspunktet og på ændringer i civilstanden frem til dødstidspunktet, samt hvornår ændringen er sket. Ændres eksemplet til, at forsikringstager stadig var gift med sin første

ægtefælle på dødstidspunktet efter den 1. januar 2008, ville situationen være omfattet af de gamle indsigelsesregler, hvilket ville betyde, at andre tvangsarvinger (evt. livsarvinger) ikke ville kunne gøre indsigelse. Men da forsikringstageren i eksemplet bliver skilt og gifter sig på ny efter den 1. januar 2008, bliver den nye ægtefælle omfattet af reglerne i den nye § 104. Dette kan have til følge, at den nye ægtefælle bliver mødt med indsigelser fra andre tvangsarvinger og får reguleret udbetalingen fra pensionsordningen. Dette må også omfatte den situation, hvor »nærmeste pårørende« er indsat som begunstiget før den 1. januar 2008, og hvor forsikringstager på begunstigelsestidspunktet havde en ægtefælle, er blevet skilt, og gift igen efter den 1. januar 2008 samt situationen, hvor forsikringstagers børn har status af »nærmeste pårørende« på indsættelsestidspunktet, men hvor forsikringstager gifter sig efter den 1. januar 2008.

Forarbejderne til § 10, stk. 1, omhandler desuden et eksempel, hvor begunstigelsen før den 1. januar 2008 er »nærmeste pårørende«:

»Hvis forsikringstageren på indsættelsestidspunktet er gift, får et barn og senere bliver skilt, vil barnet blive »nærmeste pårørende«.

Hvis barnets status som »nærmeste pårørende« er opnået efter lovens ikrafttræden, skal de nye regler anvendes. I modsat fald skal de hidtidige regler anvendes.«

Forarbejderne fører til, at de nye regler skal anvendes, fordi barnets status som »nærmeste pårørende« først er opnået efter den 1. januar 2008. Det bevirker, at selskabet efter § 102, stk. 3, er forpligtet til at indberette forsikringssum og begunstigelse til skifteretten. I denne situation får det imidlertid ikke nogen betydning for barnet, da der ikke er hverken ægtefælle eller andre tvangsarvinger, der kan gøre indsigelse. Det er derfor ikke klart, hvorfor man har taget dette eksempel med.(5) Til gengæld giver det inspiration til en udvidelse af eksemplet, hvor forsikringstager får en samlever og før sin død bor sammen med vedkommende i mindst 2 år? Vil det så være de nye fortolkningsregler i § 105 a, der gælder? I så fald vil barnet miste sin status som »nærmeste pårørende« til samleveren. Bemærkningerne til § 10, stk. 1, omhandler alene underrettingsreglerne i § 102, stk. 3 og reguleringsreglen i § 104. Af bemærkningerne til § 10, stk. 2, som omhandler § 105 a-b, fremgår det, at den nye definition af »nærmeste pårørende« alene finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter 1. januar 2008.

Det forekommer ikke rigtigt, at man i denne situation skal vurdere nogle retsvirkninger på grundlag af de gamle regler og andre retsvirkninger på grundlag af de nye regler. Som nævnt ndf. må den almindelige regel være, at kun begivenheder, som forsikringstager selv er herre over, kan aktivere det nye regelsæt.

Bemærkningerne til § 10, stk. 1, fortsætter:

»Hvis forsikringstageren efter lovens ikrafttræden foretager ændring i en uigenkaldelig begunstigelse (med den uigenkaldeligt indsatte samtykke) eller i en begunstigelsesindsættelse af en tvangsarving foretaget før lovens ikrafttræden, finder lovens regler anvendelse på den ændrede begunstigelse.«

Det siges her, at de uigenkaldelige og tvangsarvinger er »fredede«, hvis der ikke sker noget. Det netop citerede kan (og må) læses således, at hvis forsikringstageren ændrer i en af disse relationer, gælder de nye lovregler. Det er imidlertid vigtigt at holde de to situationer adskilt.

Først situationen, hvor en tvangsarving(er) er begunstiget før den 1. januar 2008: Hvis udgangspunktet er et eksempel, hvor forsikringstageren har fire børn, og han har valgt kun at begunstige den ene - Ditlev - bevirker overgangsbestemmelsen, at de tre andre børn og en evt. ægtefælle ved forsikringstagers død efter 1. januar 2008 ikke kan gøre indsigelse i forhold til begunstigelsen af Ditlev, hvis forsikringstageren ikke har foretaget ændringer efter den 1. januar 2008. Hvis forsikringstager derimod har foretaget ændringer i begunstigelsen, f.eks. har begunstiget et barn mere - Svend - efter den 1. januar 2008, er det de nye regler der gælder, dvs. at de to andre børn, som er tvangsarvinger (og

en evt. ægtefælle) kan gøre indsigelse og søge regulering efter den nye § 104.

Hvis forsikringstager har begunstiget de fire børn med 25 % hver før den 1. januar 2008, og han i 2008 fjerner det ene barn som begunstiget, vil overgangsbestemmelserne betyde, at det er de nye indsigelsesregler, der gælder. Det medfører, at det forbigåede barn (og en evt. ægtefælle) kan gøre indsigelse mod begunstigelsen. Det samme gælder, hvis forsikringstager i 2008 ændrer fordelingen til de fire børn fra 25 % til f.eks. 40 % til den ene og 20 % til hver af de andre.

Forarbejderne omtaler ikke retsstillingen, hvis et af de fire børn i eksemplet dør.(6) Forsikringstageren har ikke foretaget noget efter lovens ikrafttræden, og det må antages, at de gamle regler finder anvendelse. Forarbejderne til § 10, stk. 1's eksempel, hvor et ægteskab eller en skilsmisse efter den 1. januar 2008 kan medføre, at en ny ægtefælle eller et barn, som på grund af en skilsmisse får status af »nærmeste pårørende«, bliver underlagt de nye regler, er ikke retningsgivende her. Det må som nævnt som almindelig regel antages, at kun begivenheder, som forsikringstager selv er herre over, kan aktivere det nye regelsæt.

Den næste situation vedrører en uigenkaldelig begunstigelse før lovens ikrafttræden. Det fremgår her klart, at ændringer i begunstigelsen foretaget af forsikringstager efter den 1. januar 2008 medfører, at de nye regler gælder. Der er imidlertid situationer, hvor de uigenkaldeligt begunstigedes retsstilling ikke kan tilsidesættes efter den 1. januar 2008. Dette gælder en gift forsikringstager, der før den 1. januar 2008 har begunstiget to egne børn og et stedbarn. For at undgå at de to børn og ægtefællen gør indsigelse imod stedbarnet, har forsikringstager gjort begunstigelsen til stedbarnet uigenkaldelig. Efter den 1. januar 2008 fjerner forsikringstager det ene af hans børn fra begunstigelsesbestemmelsen. Han foretager ikke noget i forhold til stedbarnet.

Efter en ordfortolkning af bemærkningerne til § 10, stk. 1, vil en ændring af en begunstigelse vedr. en tvangsarving medføre, at de nye regler skal anvendes. Dette resultat er imidlertid i strid med forsikringsaftalelovens § 108, stk. 2, der fortolkningsmæssigt må have forrang for en overgangsbestemmelse.

Bemærkningerne til § 10, stk. 1 slutter med at konstatere:

»I alle andre tilfælde end nævnt i stk. 1 vil de nye regler i forsikringsaftalelovens § 102, stk. 3, og § 104 samt pensionsopsparingslovens § 2, stk. 3, og § 4 finde anvendelse, dvs. i tilfælde, hvor begunstigelsen ikke er uigenkaldelig, og i tilfælde, hvor den begunstigede ikke er tvangsarving. Begrundelsen herfor er, at den nye udformning af reguleringsreglen i forsikringsaftalelovens § 104 og pensionsopsparingslovens § 4 er mindre byrdefuld for en begunstiget end den gældende bestemmelse. De gældende bestemmelser fastslår således, at forsikringssummen efter anmodning skal indgå ved beregningen af tvangsarv og boslod, hvorimod de nye bestemmelser indebærer, at der alene skal ske regulering efter en vurdering af, om begunstigelsen må anses for urimelig. Ligesom efter den gældende regel kan reguleringsbeløbet maksimalt udgøre, hvad der ville være tilfaldet den pågældende som boslod og tvangsarv.«

Begrundelsen er vigtig: den nye udformning af reguleringsreglen i forsikringsaftalelovens § 104 ... »er mindre byrdefuld for en begunstiget end den gældende bestemmelse.« Der henvises til, at reguleringen i den gamle bestemmelse afhang af en objektiv beregningsregel i forhold til den pågældendes boslod og tvangsarv, mens den nye regulering afhænger af en urimelighedsvurdering, dog maksimalt den pågældendes boslod og tvangsarv.

For det første er bemærkningen kun delvis rigtig set i forhold til begunstigede, der ikke er tvangsarvinger, og hvor begunstigelsen ikke er gjort uigenkaldelig. Det vil i praksis i skattebegunstigede ordninger typisk sige samlever, stedbørn og disses livsarvinger, samlevers livsarvinger og fraskilte ægtefæller. Baggrunden er, at den objektive beregningsregel i den gamle § 104, stk. 2, efter retspraksis »kun« tog hensyn til, at den, der gjorde indsigelse, havde krav på at få boslod og tvangsarv. Den nye § 104 bestemmer, at reguleringsbestemmelsen ikke

kan overstige boslod og tvangsarv, herunder ægtefælless suppleringsarv/ægtefælleudlæg, som i den nye arvelov er fastsat til op til 600.000 kr. Denne forskel på de to regelsæt kan få den betydning, at begunstigede, der ikke er tvangsarvinger og ikke er uigenkaldelige begunstigede indsat før den 1. januar 2008, kan blive mødt med indsigelse fra en ægtefælle med det resultat, at de ikke får udbetalt noget af forsikringssummen, hvis en ægtefælles ret til suppleringsarv overstiger forsikringssummen, og skifteretten fastslår, at begunstigelsen er urimelig. Efter de gamle reguleringsregler ville disse begunstigede altid få udbetalt mindst en fjerdedel af forsikringssummen. Den nye udformning af reguleringsreglen er derfor i disse tilfælde mere byrdefuld end den gamle bestemmelse.

Bemærkningerne til § 10, stk. 2, siger, at bestemmelsen

»indebærer, at udvidelsen af definitionen af nærmeste pårørende i forslagene til forsikringsaftalelovens §§ 105 a og 105 b samt pensionsopsparingslovens §§ 5 a og 5 b til også at omfatte visse grupper af ugifte samlevende alene finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter lovens ikrafttræden. Baggrunden herfor er, at en ugift person i et fast samlivsforhold, som har et barn f.eks. fra et tidligere ægteskab, må antages som hovedregel at gå ud fra, at barnet er »nærmeste pårørende«. Ønskes en tidligere begunstigelsesindsættelse efter standardklausulen »nærmeste pårørende« ændret, således at den med sikkerhed omfatter samleveren, må dette meddeles til forsikringssselskabet eller pengeinstituttet i overensstemmelse med forsikringsaftalelovens § 102 eller pensionsopsparingslovens § 2.«

Den nye definition af »nærmeste pårørende« finder alene anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der sker efter den 1. januar 2008. Ovenfor har vi peget på, at der opstår en noget uklar retstilstand, hvis nogle vilkår i en begunstigelseserklæring skal bedømmes efter gamle regler og nogle efter de nye.

Justitsministeriet har i ovennævnte bemærkning tilkendegivet, at baggrunden for, at den nye fortolkning af § 105 a, hvor en samlever indgår, kun skal gælde for nye begunstigelsesindsættelser er, at »en ugift person i et fast samlivsforhold, som har et barn f.eks. fra et tidligere ægteskab, må antages som hovedregel at gå ud fra, at barnet er »nærmeste pårørende«. Hvorfor skal sådanne samlever så indgå i den nye fortolkning af nærmeste pårørende? Hvem er det, man stiller tilfreds ved at have gennemført forslaget fra Arvelovsudvalget om, at hovedparten af ugifte samlevende skal indgå i fortolkningen af nærmeste pårørende - er det branchen?

4.3.1.2. Ud over de situationer, der nævnes direkte i forarbejderne, er der en række andre situationer, hvor lovens overgangsregler kommer på prøve - og som alle er velkendte i pensionsverdenen:

Hvis en kunde i A-bank/A-selskab ønsker at skifte til B-bank/B-selskab, foreligger der en ny aftale. Dette følger af alm. obligationsretlige regler. Pensionsaftalen i B-bank/selskab vil derfor komme under de nye regler. Det samme gælder, hvis en person som følge af jobskifte skal skifte pensionsleverandør. Vi vender tilbage til spørgsmålet under 4.3.2.

Det er ikke ualmindeligt, at der løbende aftales nye vilkår i en pensionsaftale. Hvis disse ikke vedrører begunstigelsen, må det antages, at de gamle regler stadig er gældende. Praktiske eksempler er forhøjelse af kapitalindsud, ændring af indbetalingsperiode, ændring af en ordnings udløbsdato m.v., samt at en ordning ændres fra at være en arbejds-giverordning til at være privatordning.

Det har længe været bankpraksis, at der ved sådanne ændringer rutinemæssigt udskrives et nyt aftaledokument indeholdende standardbegunstigelsen »nærmeste pårørende«, eller svarende til en tidligere aftalt særlig begunstigelse, som pensionskunden underskriver, uden at kunden orienteres om begunstigelsesreglerne. Denne praksis vil efter den 1. januar 2008 utvivlsomt medføre forkerte udbetalinger, f.eks. til en samlever, hvis begunstigelsen er »nærmeste pårørende«, i stedet for til pensionskundens børn, ligesom den formentlig vil bevirke, at de nye indsigelsesbestemmelser i § 104 anvendes fejlagtigt. For at undgå

disse fejlagtige udbetalinger kræver det enten en ændring af praksis i pengeinstitutterne eller stor omhu fra pengeinstitutternes side, når pensionsopsparingen skal udbetales ved kundens død.

4.3.2. *I brevet af 25. maj 2007 til Retsudvalget henviste Forsikring & Pension til, at*

»F & P's fortolkning er for det andet i overensstemmelse med, hvordan ikrafttrædelsesregler i andre tilfælde finder anvendelse på eksisterende pensionsordninger. Som eksempel kan der henvises til den seneste ændring af pensionsbeskatningsloven m.fl. som følge af velfærdsforligsaftalen - L 154. Her er det hensigten, at de forhøjede aldersgrænser alene skal gælde for ordninger, der nyoprettes efter den 1. maj 2007 eller senere. Der er derfor mulighed for, at den, der har en bestående ordning, kan overføre ordningen til et andet pensionsinstitut, uden at miste de rettigheder, der oprindeligt var forbundet med ordningen. Eksempelvis opretholdes aldersgrænserne i den nuværende pensionsbeskatningslov (60 år m.fl.) som udgangspunkt ved en overførsel til en ny oprettet ordning, der foretages efter den nye lovs ikrafttrædelse.«

Justitsministerens svar er gengivet ovf. Ser man nærmere på sammenhængen med denne lov (lov nr. 347 af 18. april 2007 om bl.a. ændring af pensionsbeskatningsloven) vil man se, at der under Folketingets behandling blev foretaget ændringer i lovens overgangsregler, men således at der i lovteksten tales om »pensionsordninger oprettet før dette tidspunkt (lovens ikrafttrædelse, vor bem.), i det omfang den skattepligtige aftaler det med sit pensionsinstitut.« Der står intet om stillingen, hvis en ordning overføres til et andet pengeinstitut. Det samme gælder bemærkningerne til den foreslåede ændring.

Det må således antages, at bemærkningerne i Forsikring & Pensions brev til Retsudvalget om retsstillingen ved institutskifte må stå for egen regning, og vi fastholder, at det er dansk rets almindelige regel, at institutskifte - hvad enten det er forsikring eller pension - indebærer, at der foreligger en ny aftale.

4.3.3. Af Justitsministeriets svar til Forsikring & Pension på spørgsmål 6 vedr. overførsel til andre pengeinstitutter af pensionsaftaler med uigenkaldelige begunstigelsesindsættelser foretaget før den 1. januar 2008 (ref. i afsnit 3) fremgår, at »en overførsel til et andet pensionsinstitut, der kan ske uden den begunstiges samtykke, ikke vil være omfattet af de nye regler. Der er således ikke tale om en ny begunstigelsesindsættelse i disse tilfælde.« Justitsministeriet henviser i svaret også til forsikringslovens § 108, stk. 2, hvorefter forsikringstager ved uigenkaldelige begunstigelser ikke uden den begunstiges samtykke må råde således over forsikringen, at den begunstiges ret derved indskrænkes eller forspildes. En tilsvarende regel findes i pensionsopsparingslovens § 8, stk. 2.

Som anført følger det af almindelige obligationsretlige regler, at der ved overførsel til et andet institut foreligger en ny aftale. Forsikringstager opsiger ved overførslen sin aftale i selskab A (bank A) og indgår en ny aftale med Selskab B (bank B). Vi er ikke enige med Justitsministeriets besvarelse af spørgsmål 6, at en forsikringstager, der har aftalt en uigenkaldelig begunstigeelse i Selskab A, kan opsige aftalen uden samtykke fra den begunstigede.

4.4. Virkningen af ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelserne er, at pensionsinstitutter, kunder og andre aktører skal leve med to forskellige, sideløbende regelsæt i en lang årrække. Udover at det administrativt vil være kompliceret og omkostningstungt for pensionsinstitutterne, vil det givet være vanskeligt at forstå for pensionskunder, at reglerne er forskellige. Til gengæld øges kravene til pensionsinstituttets information og rådgivning af kunderne væsentligt.

5. Orientering om reglerne fra brancheorganisationer m.v.

Der er flere eksempler fra pensionsbranchen og brancheorganisationer, hvor man i sommeren 2007 har orienteret mangelfuldt om de nye begunstigelsesregler. De vanskelige overgangsregler er slet ikke blevet

nævnt. Der orienteres typisk om, at efter den 1. januar 2008 vil en samlever få udbetalt forsikringssummen på linie med en ægtefælle, når »nærmeste pårørende« er begunstiget. Man glemmer her at oplyse, at det fortsat vil være den gamle fortolkningsbestemmelse, der gælder for alle de gamle aftaler, hvilket vil sige, at det vil være forsikringstagers børn, der vil få midlerne, når der ikke er nogen ægtefælle. Vi har heller ikke set eksempler på, at der orienteres om, at en samlever kan indsættes ved navn.

- (1) Vi gengiver her og i det følgende teksten fra bemærkningerne til lovforslaget men nævner, at disse i al væsentlighed er arvet fra udvalget.
- (2) Smh. T:FA 2006 s. 276 ff.
- (3) Smh. forsikringsaftalelovens § 104, stk. 2-3 (pensionsopsparingslovens § 4, stk. 2-3) i den nugældende formulering.
- (4) Skatteretligt set rejser der sig i denne sammenhæng ikke problemer - hvilket imidlertid giver en række forståelsesproblemer i forhold til den civile retsstilling. F.eks. kan det være vanskeligt at forstå, at det ifølge pensionsbeskatningslovens § 41 er tilladt skattemæssigt at »overføre« en pensionsordning til et andet pensionsinstitut, hvor det obligationsretligt må anses som en ny aftale.
- (5) Dette eksempel findes kun i Justitsministeriets bemærkninger og bærer således ikke Arvelovsudvalgets autoritet.
- (6) I det hele taget gælder det, at man i forarbejderne til overgangsregler savner en forståelse af, at der ofte ved begunstigelsesindsættelser er flere involverede (begunstigede).